

- g) Hitvallás, anatematizmus, Világosító Szt. Gergely hitvallása,
- h) Békekérés: kéro litania, könyörgés, záró áldások.

Tulajdonképpen áldozat = áldozati liturgia

- a) Nagy bemenet: hittanulók elbocsátása, az áldozati adományok felvitele az oltárra körmenettel, állandó és változó énekekkel (hagiódia, kerubikon stb.),
- b) Kézmosás és kézmosási litania,
- c) Alexandriai Szt. Atanáz Anafórájának kezdete,
- d) Békecsók: békeszertartás, strofikus himnusz,
- e) Prefáció, „Az ajtókat”, Szent vagy,
- f) Kánon: oratio post Sanctus, institúció; megemlékezés, felajánlás, a Szentlélek lehívása, közben a nép énekelt akklamációi,
- g) Megemlékezések, megemlékezési litania (az anafora vége),
- h) Miatyánk előtti litania, szentbeszéd,
- i) Miatyánk, Főhajtási ima,
- j) Úrfelmutatás: „Szentség a szenteknek” - „Egy a szent”, további imák, szentségi áldás,
- k) Áldozásra buzdítás: Verses litania, áldozási ének,
- l) Kenyértörés: áldozás előtti könyörgések,
- m) Szentáldozás: a pap áldozása, rövid hitvallás, a hívek áldozása, áldozási himnusz,
- o) Akklamáció, szentségi áldás.

Elbocsátás

- a) Hálaadó könyörgések: közben a kórus állandó és változó énekeket énekel,
- b) Könyörgés a templom közepén: a végén: „Áldott legyen az Úr neve mostantól mindörökké.”,
- c) Utolsó Evangélium,
- d) Áldás és elbocsátás: litania, könyörgés, ének, áldás.

Hálaadás (a sekrestyében végzi a pap)

- a) Különböző könyörgések,
- b) 33. zsoltár

(Megjelent a *Keresztény Szó* 2005. februári számában)

A szerző végzős egyetemi hallgató Budapesten. Latin és francia nyelvet, indológiát, elméleti nyelvészetet, filozófiát, középkori latin filológiát, koreanisztikát, buddhológiát tanult. 1997 és 1999 között Schütz Ödön, a nagyhírű armenológus tanítványa volt. Schütz halála után hagyatékát gondozta és katalogizálta. 1999 óta kutatja az örmény liturgiát és egyházzenét. Az örmény mise többféle kiadásán dolgozik. Az itt közölt írás a kolozsvári Liturgikus Szabad Egyetem keretében 2004. december 2-án elhangzott előadásának publikálásra szánt változata.

* * *

Nagyszerű Fővárosi Örmény Klub: 2005. április 21.

A 90 évvel ezelőtt történt örmény népirtásra emlékeztek 2005. április 21-én Budapesten, a Fővárosi Örmény Klub szokásos csütörtöki találkozóán.

- Kilencven évvel ezelőtt 800 örmény értelmiségit fejeztek le Törökországban, de az örmények üldözése már a XIX. században megkezdődött pogromok formájában - mondta emlékező beszédében *dr. Issekutz Sarolta*, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületének elnöke. Beszédében rámutatott: a mintegy két és félmillió örmény kiirtásáról hosszú időn keresztül senki sem beszélhetett. Majd több évtized elteltével Örményországban 1990-ben elítélték e rémtettet, ám 1995-ben oktatását törölték az iskolai tantervből. Az elnökszöveg rámutatott: az „elitkolt Örmény Genocídium kerüljön végre nyilvánosságra! Tudja meg a közvélemény, mi is történt ezzel a kicsi, de erős néppel kilencven évvel ezelőtt!”

Felidézte *Talaat* bej gondolatait, aki 1915-ben táviratban ezt írta az aleppói török kormányzónak: „Korábban már közöltük, hogy a kormány elhatározta a törökországi örmény lakosság teljes megsemmisítését.”

sét. Azok, akik szembeszegülnek ezzel a rendelkezéssel, nem maradhatnak hivatalukban a birodalomban. Az örmények létét meg kell szüntetni, tekintet nélkül az asszonyokra, gyermekekre, egyéni tragédiákra, félretéve lelkiismereti megfontolásokat."

Jelenleg két és félmillió örmény él Örményországban, továbbá hatmillió diaszpórában. Az örmény klub tagjai egyperces néma felállással adóztak a vértanú áldozatok emléke előtt. Majd meghallgatták Zsigmond Benedek érdekfeszítő előadását az Örmény liturgia és egyházi zene kapcsolatáról. (Előadásának rövidített változatát következő számunkban közöljük.)

(Frigyesy)

* * *

Dr. Sasvári László

A magyarörmények egy évszázada

3. befejező rész

A vészterhes időkben **P. Pungutz** és **P. Kádár** sok üldözötten segítettek. Az előbbit az akkori nehézségek egészségileg megviselték, 1946-ban elhunyt. Utóda P. Kádár Dániel lett²⁹. 1947-ben Mindszenty József hercegprímás újjászervezte az örmény katolikus lelkészséget³⁰, mely 1949-ben Bp. IV. /ma V./ Semmelweis u. 9. sz. alá költözött³¹. A második emeleti többszobás lakás egyik udvari szobájából alakították ki a kápolnát. Hosszú időn át ez volt a magyarországi örmények egyetlen intézménye. A Magyarországi Örmények Egyesülete osztozott a hazai egyesületek sorsában: megszűnt.

1956. október-november hónapjában a Bp. VIII. kerületében levő Corvin mozi melletti kis köz - Corvin-köz - felkelőinek a parancsnoka Pongráz Gergely. (Kilencen voltak testvérek. Édesapja, Pongráz Simon - Budapestre költözésük előtt Szamosújvár polgármestere volt. Ideköltözésük után édesanyja a budapesti örmény katolikus közösség kántora lett.³²)

Az örmény közösség nehéz éveket élt át. 1961-64-ben P. Kádár Dániel sem állhatott a közösség élén. Petul Márton lelkész helyettesítette. Már idős volt, 1968. június 27-én hunyt el 81 éves korában, 57 évi papi szolgálat után.³³ (Budapestre kerülése idején nem tudott örmény szertartású papként működni. Engedélyt kapott, hogy latin szertartás szerint végezhesen istentiszteleteket. A két világháború között volt kórházlelkész meg hittan tanár.)

P. Kádár Dániel, mint címzetes apát, lila öv viselésére kapott engedélyt.³⁴ Nagyrészt a munkássága folytán 1973-ban megkezdődhetett a XI. Orlay u. 6. sz. alatt az örmény templom építése Azbej Sándor, Ybl-díjas építész tervei szerint. A területe 180 m². Védőszentjei: Fogolykiváltó Boldogasszony (szeptember 24.) és Világosító Szent Gergely (Pünkösöd utáni 4. szombat).³⁵

1974 májusában az örmény lelkészség az Orlay u. 6. sz. alatti épületbe költözött. Az emeleten lelkészlakás, iroda, fogadóterem, egyházi és történeti gyűjtemény - múzeum - kapott helyet, a földszint a templomhoz kapcsolódik.³⁶ Az építés 1978-ra befejeződött.

1979-ben hunyt el dr. Issekutz Béla (szül.: 1886.) orvos, egyetemi tanár, gyógyszerkutató, akadémikus, Kossuth-díjas.

1985-ben az örmény katolikus egyházközséghez tartozó családok száma: 380. (Ebből ugyan a pontos hívőszámot nem tudjuk meg, mert lehet olyan család, ahol csak egy fő örmény katolikus. Egyesek 1000 főről beszélnek, de a tapasztalatok - kiemelkedőbb vallási szertartásokon való részvétel alapján - 200-300 főről beszélhetünk, ám más a „papírforma”, s más az aktív cselekvő hit, meg az aszerint való élet!)

1988-ban elhunyt P. Kádár Dániel. Hamvait az Orlay utcai templom oldal-kápolnájában helyezték el. (Ide kerültek P. Pungutz exhumált hamvai is.)

Az istentiszteleteket ezentúl Bécsből érkező lelkészek, és P. Leszkovszky György Pál dominikánus szerzetes végezték. (Leszkovszky atya engedélyt kapott örmény szertartás szerinti végzésre.)

Az 1993. évi LXXVII. törvény (a kisebbségekről) az örményeket hivatalosan elfogadott kisebbségnek ismerte el³⁸, s új lehetőség nyílt az identitás- és a hagyományörzés terén. E feladatok a kisebbségi önkormányzatokra és a megalakult kulturális egyesületekre hárultak. A legjelentősebb egyesület 1997 elején alakult: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület néven. Megindította a „füzeteket”, klub fenntartásával, könyvkiadással, rendezvények és utazások szervezésével is foglalkozik az önkormányzatokkal karöltve.

Az önkormányzatokban a magyarörmények tevékenysége érintkezik az örmény anyanyelvűek működésével, de ez külön kérdés, s ennek vizsgálata hosszabb elemzést igényel, mely nem tartozik szorosan írásunk témájához!